DECLARAREA PE CALE JUDECĂTOREASCĂ A DECESULUI UNUIA DINTRE SOȚI ŞI EFECTELE SALE

Inga VLAICU

Dispariția persoanei, sau absența acesteia de la locul de trai, reprezintă un caz excepțional, ce preocupă în mod deosebit persoanele cu care s-a aflat în diferite raporturi juridice – membrii familiei, creditorii, persoanele inapte de muncă întreținute de aceasta etc. Pentru înlăturarea tuturor consecințelor negative care pot avea loc, precum și adeverirea presupusului deces al persoanei, legislația prevede stabilirea unui statut special, în dependență de situație, şi anume, declararea pe cale judecătorească a decesului persoanei sau a dispariției fără veste.

Persoana fizică poate fi declarată decedată, potrivit art.52 al Codului civil doar prin hotărârea instanței de judecată, nefiind necesar ca aceasta anterior să fie declarată dispărută fără veste. Drept temei pentru declararea persoanei ca fiind decedată, potrivit aceleiași norme juridice, pot servi: lipsa acesteia de la domiciliu precum şi lipsa ştirilor despre locul aflării ei timp de 3 ani de zile; lipsa în decursul a 6 luni a ştirilor despre ea dacă a dispărut fără veste în împrejurări ce prezentau o primejdie de moarte sau care dau temei a presupune că a murit în urma unui anumit accident. Militarul sau o altă persoană dispărută fără veste în legătură cu acțiuni militare, pot fi declarați morți pe cale judecătorească numai dacă au trecut doi ani din ziua încetării acțiunilor militare [2, art.52 alin.(1),(2)].

Instanța de judecată va decide asupra declarării persoanei ca fiind decedată numai dacă au fost întreprinse toate măsurile pentru aflarea locului persoanei, dar care nu au dat nici un rezultat şi nu se ştie dacă este vie sau moartă [4, p.272].

Termenul de şase luni pentru declararea morții va fi aplicat în conformitate cu norma legală – dacă persoana a dispărut fără veste în împrejurări ce prezentau o primejdie de moarte sau care dau temei a presupune că a murit în urma unui accident. În astfel de situații, instanța de judecată nu constată moartea persoanei, ci o declară moartă în baza prezumției producerii morții în timpul catastrofei. Astfel, instanța de judecată, în toate cazurile de declarare a decesului, nu va constata moartea persoanei, dar va reieşi din prezumția morții, din faptul că o perioadă, stabilită de lege, persoana nu se află la domiciliu şi nu se ştie dacă este vie sau moartă [4, p.273].

Intrarea în vigoare a hotărârii judecătoreşti de declarare a persoanei moartă serveşte drept temei pentru trecerea înscrierilor despre moartea ei în actele de stare civilă, în baza hotărârii judecătoreşti de declarare a persoanei moartă, organele de înregistrare a actelor stării civile urmând a elibera persoanelor interesate certificatul de deces [4, p.273].

Ziua morţii persoanei declarată decedată, în conformitate cu art.52 al Codului civil, se consideră ziua la care hotărârea judecătorească privind declararea decesului a rămas definitivă. Dacă o persoană dispărută în împrejurări care prezentau o primejdie de moarte sau care dau temei de a presupune că a decedat în urma unui accident este declarată decedată, instanţa de judecată poate să declare ca dată a decesului ziua morţii ei prezumate. Ca urmare, regula generală prevede că ziua morţii persoanei declarată decedată este ziua în care a rămas definitivă hotărârea judecătorească de declarare a morţii. Această regulă va fi aplicată şi în cazurile în care persoana a dispărut fără veste în împrejurări ce prezentau primejdie de moarte sau care dau temei a presupune că a murit în urma unui accident.

Declararea persoanei ca fiind decedată se face de către instanţa judecătorească de la domiciliul persoanei care a depus cererea, hotărârea judecătorească având efect juridic pentru ea şi pentru alte persoane numai la domiciliul său, adică la locul unde a fost declarată moartă. Numai în acest loc se fac înscrieri în actele de stare civilă, ca urmare, se modifică starea civilă a soţului rămas în viaţă, acesta devenind văduv sau văduvă [5, p.135].

Declararea persoanei decedată nu exclude posibilitatea aflării ei în viaţă, în acest caz, hotărârea judecătorească neavând efecte asupra capacităţii de folosinţă şi asupra capacităţii de exerciţiu la locul aflării ei, toate actele juridice încheiate de aceasta fiind valabile şi având putere juridică deplină [4, p.274].

Declararea decesului produce aceleaşi efecte juridice ca şi decesul fizic constatat, se menţionează în art. 52 al Codului civil, în acest caz, drepturile persoanei încetează sau trec la moştenitori, ca urmare a deschiderii procedurii de moştenire cu toate efectele sale.

În pofida faptului că instanţa de judecată a declarat persoana ca fiind decedată, nu este exclusă situaţia aflării locului acesteia sau reapariţiei persoanei la domiciliul său, în astfel de situaţii instanţa bazându-se pe prevederile art.53 alin.(1) al Codului civil, urmează a anula hotărârea respectivă.

Instanţa, în cazul apariţiei sau descoperirii locului de aflare a cetăţeanului declarat absent sau mort, în conformitate cu art. 255 al Codului de procedură civilă, urmează a emite o nouă hotărâre prin care ar anula hotărârea emisă anterior, aceasta constituind un temei pentru ridicarea tutelei instituite asupra bunurilor şi pentru anularea înscrierii morţii lui în Registrul actelor stării civile.

Efectele apariţiei persoanei declarată decedată le conţine art.53 al Codului civil, de unde se deduc următoarele trei situaţii referitoare la trecerea bunurilor persoanei declarată decedată, şi anume: a) *bunurile care au trecut la dobânditor cu titlu gratuit*; b) *bunurile care au trecut la dobânditor cu titlu oneros*; c) *bunurile care au trecut la stat.*

Alin. (2) al aceleiaşi norme juridice concretizează că indiferent de momentul apariţiei sale, persoana declarată decedată poate cere de la oricare altă

persoană restituirea bunurilor care s-au păstrat şi care au trecut *cu titlu gratuit* la aceasta după declararea decesului său. De aici reiese că dobânditorii bunurilor cu titlu gratuit nu vor suferi prejudicii în urma restituirii bunurilor către persoana declarată decedată. În cazul refuzului dobânditorului de a restitui bunurile, persoana apărută este în drept să înainteze o acțiune de revendicare a bunurilor.

În această ordine de idei, art. 311-312 ale Codului civil face o diferență între dobânditorul de bună-credință şi dobânditorul de rea-credință, dobânditorul de bună-credință având anumite privilegii comparativ cu dobânditorul de rea-credință, şi anume, primul putând cere restituirea cheltuielilor aferente întreținerii bunurilor precum şi compensarea îmbunătățirilor, investițiilor, impozitelor etc., iar în cazul în care acestea pot fi separate, acesta le poate reține pentru sine. De asemenea, dobânditorul de bună-credință poate obține dreptul de proprietate asupra fructelor aduse de bun.

În cazul în care bunurile persoanei declarată decedată au fost dobândite *cu titlu oneros*, dobânditorul va păstra bunurile cu condiția că a fost de bună-credință, cu alte cuvinte, la momentul dobândirii nu ştia că cel declarat mort este în viață, se menționează în art.53 Cod civil. Viceversa este atunci când persoana declarată ca fiind decedată poate cere restituirea bunurilor care au fost înstrăinate cu titlu oneros şi dacă s-au păstrat în natură, sau valoarea acestora, dacă la momentul înstrăinării dobânditorul ştia că cel declarat mort este în viață. În acest caz, suntem în prezența dobânditorului de rea-credință, acestuia impunându-i-se şi restituirea tuturor veniturilor pe care le-a obținut pe durata posesiunii bunului.

În cazul în care bunurile persoanei declarate decedată au trecut pe baza dreptului de succesiune *la stat* şi au fost vândute, după anularea hotărârii de declarare a decesului persoanei i se restituie suma realizată din vânzarea bunurilor, se menționează în art.53 alin.(4) CC.

În cazul apariției soțului declarat decedat, căsătoria se restabileşte în conformitate cu art. 40 al Codului familiei, oficiul de stare civilă fiind abilitat a restabili căsătoria respectivă, la cererea comună a soților, dacă celălalt soț nu a încheiat o nouă căsătorie. Reprezintă un impediment faptul că celălalt soț a încheiat o nouă căsătorie, organele de stare civilă neavând dreptul de a restabili căsătoria, chiar şi la cererea ambilor soți [5, p.135]. În cazul în care căsătoria va fi restabilită, se consideră că aceasta nu a fost întreruptă şi bunurile dobândite în perioada de absență a unuia dintre soți aparțin soțului care le-a dobândit.

Referințe:

1. Codul familiei al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.1316-XIV din 26 octombrie 2000, intrat în vigoare la 26 aprilie 2001. În: *M. Of. al R. Moldova*, nr.47-48 din 2001.

2. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.1107-XV, intrat în vigoare la 12.06.2003. În: *M. Of. al R. Moldova*, nr.82-86 din 22.06.2002.
3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 225-XV din 30.03.2003, intrat în vigoare la 12.06.2003. În: *M.Of. al R. Moldova,* nr. 111-115 din 12.06.2003.
4. BAIES, S., ROŞCA, N. *Drept civil: Partea generală*. Chişinău: Tipografia Centrală, 2011.
5. CEBOTARI,V. *Dreptul familiei*. Ed. II, revăzută şi completată. Chişinău: Reclama, 2008.
6. *Manualul judecătorului pe cauze civile*. Ed. II. Chişinău, 2013.